

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ТА РЕДАГУВАННЯ

УДК 655.55:004.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.6/35>

Перевознюк В. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Сізова К. Л.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Хміль-Чуприна В. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ЛІТЕРАТУРНІ ІНТЕРНЕТ-ЖУРНАЛИ ЯК ФАКТОР ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ

У статті досліджено діяльність літературних Інтернет-журналів та простежено їх роль у сучасному літературному процесі. Зазначено, що особливо це стосується тих порталів, які ще не ставали об'єктом наукового дослідження, як, наприклад, літературно-художній журнал «СТОС», діяльність якого аналізується у статті. Проаналізовано вплив літературних Інтернет-журналів на інтеграцію українського літературного процесу, адже це питання в аспекті подолання розмежування на регіональні літературні школи у сучасній теорії соціальних комунікацій залишається відкритим. Визначено специфіку видання «СТОС» як нового типу Інтернет-журналу літературної тематики. Для дослідження Інтернет-журналів літературної тематики використано концептуальні положення сучасної науки про соціальні комунікації. Дослідження виконано в межах двох наукових проєктів, які реалізуються кафедрою лінгводидактики та журналістики КрНУ імені Михайла Остроградського: «Книга у віртуальному просторі», спрямований на популяризацію книги, та «Експертний супровід конкурсу на здобуття літературної премії Кременчуцької міської ради імені Віктора Баранова», присвячений вивченню літератури рідного краю. На матеріалі історії та контенту журналу «СТОС» простежено актуальну тенденцію сучасного українського літературного процесу: автори та поціновувачі літератури, які живуть на периферії, завдяки мережі отримали можливість створення власних літературних Інтернет-часописів. Зазначено, що у журналі друкуються представники різних регіонів, що сприяє культурному взаємозбагаченню, подоланню традиційної замкненості регіональних літературних шкіл. Доведено, що такі літературні видання формують єдиний літературний простір. Визначено новизну дослідження, яка полягає в тому, що літературні Інтернет-журнали ще не розглядалися в аспекті їхньої ролі в інтеграції українського літературного процесу.

Ключові слова: літературний Інтернет-журнал, літературно-художній журнал «СТОС», сучасний літературний процес, інтеграція, популяризація читання, регіональна література.

Постановка проблеми. Літературні Інтернет-журнали, а також інші портали, присвячені сучасній літературі, сьогодні активно розвиваються. Популярність цього різновиду ЗМК зумовлена, з точки зору читацької аудиторії, попитом на новий літературний продукт, а з точки зору літераторів – оперативністю оприлюднення творів, швидкістю отримання зворотного зв'язку від читачів і літературних критиків.

Доба паперових журналів, які друкувалися два-три рази на рік і мали суттєві обмеження в аспекті обсягу, відійшла в минуле – на зміну їм прийшли численні Інтернет-майданчики, які дозволяють авторам-початківцям заявити про себе, а редакторам, видавцям і організаторам літературних конкурсів відшукати нові імена.

Організація діяльності літературного Інтернет-журналу значно дешевша, ніж паперового

аналогу, штат видання обмежується зазвичай двома-трьома працівниками. Достатньо часто його організаторами є видавці, в якості прикладу можна згадати сайт «Гоголівська академія» братів Капранових. У цьому випадку головною метою створення порталу є пошук потенційних клієнтів, авторів для майбутнього друку книжок, адже організатори сайту мають власне видавництво і пропонують письменникам-початківцям видавничі послуги. Однак частіше літературні Інтернет-журнали створюються для того, щоб налагодити комунікацію між авторами і читачами, надати можливість письменникам оприлюднити твори, а читачам – ознайомитися з новинками літератури.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового осмислення діяльності літературних Інтернет-журналів та їхньої ролі у сучасному українському літературному процесі. Особливо це стосується тих літературних порталів, які ще ставали об'єктом наукового дослідження, як, наприклад, літературно-художній журнал «СТОС», створений кременчуцькою письменницею Алісою Гаврильченко, діяльність якого аналізується у статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен літературних Інтернет-журналів активно вивчається українськими та зарубіжними дослідниками. Серед праць європейських вчених варто відзначити розвідки Дж. Гарсія Ланде (García Landa) [15] і М. Станкової (Stankova) [16].

Огляд і характеристика провідних Інтернет-медіа літературної тематики містять студії І. Капраль [2], Є. Нестерович [6], Д. Харамурзи [12]. На те, що онлайн-медіа стали однією з базових платформ для обговорення тем літератури, книговидання, письменництва та аналізу сучасних літературних процесів, звертає увагу М. Глушко [1, с. 155]. О. Мітчук і Д. Харамурза зауважують, що «у порівнянні з друкованими товстими журналами, онлайн-медіа та блоги оперативніші, доступніші, мобільніші. Вони мають більше можливостей для візуального, інтерактивного оформлення матеріалу. З'являються нові типи текстів, авторів та читачів, змінюється сам статус критики» [5, с. 207].

Дослідники зосереджуються на структурі літературних сайтів [10], принципах моделювання контенту [8], жанрах критичних матеріалів, їхньої ролі у формуванні читацької культури молоді [14], популяризації регіональної літератури [7].

Однак, досі відкритим питанням залишається вплив сучасних літературних Інтернет-журналів на створення єдиного літературного простору

України, їхньої ролі у подоланні розмежування українського письменства на різні літературні школи за географічним принципом.

Метою статті є наукове осмислення специфіки видання «СТОС» як нового типу Інтернет-журналу літературної тематики. Стаття написана в межах двох наукових проєктів, які реалізуються кафедрою лінгводидактики та журналістики КрНУ імені Михайла Остроградського: «Книга у віртуальному просторі», спрямований на популяризацію книги, читання і розвиток читацької культури студентської молоді, та «Експертний супровід конкурсу на здобуття літературної премії Кременчуцької міської ради імені Віктора Баранова», присвячений вивченню літератури рідного краю.

Прагнення здійснити повний та різнобічний аналіз зумовило використання комплексу методів та прийомів. Методологічною основою дослідження є концептуальні положення сучасної науки про соціальні комунікації. Компаративний метод використовувався з метою зіставлення різних літературних журналів; метод контент-аналізу допоміг з'ясувати специфіку змісту видання.

Виклад основного матеріалу. До недавнього часу, ще років за двадцять тому, літературні журнали в Україні виходили або в столиці, або у великих обласних центрах: Харкові, Львові та інших. О. Левицька принагідно зауважує, що «літературні часописи нерідко ставали наслідком діяльності певних літературних шкіл чи угруповань» [4, с. 37]. Тобто літературні журнали публікували переважно авторів-земляків. Прикладом може слугувати іздриківський «Четвер», у якому друкувалися твори митців, які належать до «станіславського феномену».

Кожна українська регіональна літературна школа мала тоді своє видання, ознайомлення зі змістом якого у домережеву добу було завданням складним. Заявити про себе усій країні письменник міг, лише потрапивши зі своїм твором на сторінки центральних часописів. Можна констатувати, що літературний процес в Україні на той час був мозаїчним, він складався з великої кількості регіональних літератур, які взаємодіяли спорадично і схематично. Однак, за влучним висловом Т. Конєвої, «літературний процес – це свого роду рівнодіюча різних «доріг» національних, регіональних літератур», яка, безумовно, має й глобальні тенденції [3, с. 35].

Ситуація кардинально змінилася з приходом Інтернет-технологій, які дозволили створювати

численні онлайн-видання, які не потребували суттєвих фінансових витрат, не були обмежені обсягом. Відійшла в минуле прив'язка літературних журналів до столиці чи до великого регіонального центру. Організаторами таких видань стали представники творчої молоді. Як слушно зауважує Я. Поліщук, аналізуючи сучасний український літературний ландшафт, «нове століття стало періодом надзвичайної активності літературної молоді, яка не лише заявляє про себе, а й формує перспективні тенденції розвитку. Література молодих письменників адекватно відповідає на запити сучасного читача, а також – на виклики техногенного ХХІ сторіччя» [9].

Прикладом такого онлайн-видання є літературно-художній журнал «СТОС» [11]. Головна сторінка видання представлена на рис. 1.

Назва видання є аббревіатурою від слів: *Сучасна. Творчість. Онлайн. Сьогодні.* Журнал був створений 2013 р. за ініціативи молоді кременчуцької письменниці Аліси Гаврильченко. У штаті видання, крім неї (письменниця виконує обов'язки редактора), значиться ще лише одна особа – адміністратор сайту Андрій Ступницький, який, до речі, мешкає в Сумах. Тобто дві особи, працюючи віддалено, здатні забезпечувати повноцінне функціонування журналу.

Публікація у журналі авторів та перегляд творів читачами є безкоштовними, тобто видання тримається переважно на ентузіазмі організаторів. Авторам журнал, як зазначають його засновники, надає можливість бути почутими, опублікувати твори на окремому ресурсі з подальшим

їхнім розповсюдженням у популярних соціальних мережах [11].

Зрозуміти мотиви створення журналу допомагає ознайомлення з творчою біографією його редакторки. Аліса Гаврильченко закінчила університет за спеціальністю «Видавнича справа та редагування», тобто вона є професійним редактором. Дівчина з дитинства займалася літературною творчістю, неодноразово ставала лауреаткою різноманітних літературних конкурсів, стала членкинею кременчуцької Спільки літераторів «Славутич». Однак її популярність і визнання тривалий час обмежувалися рідним містом, Кременчуком.

Усе змінилося після того, як авторка вирішила створити власний проєкт – літературно-художній журнал «СТОС», завдання якого постулюються редакторкою як «підтримка талановитих людей та читацький інтерес до них в усьому світі; збереження якості сучасної літератури; зібрання неповторної колекції творів, якою можна пишатися, і, можливо, з часом видання її у друкованій збірці; зібрання такого СТОСу, щоб він був вищим навіть за Говерлу, щоб СТОСувався кожного, хто цікавиться літературою» [11].

Аліса Гаврильченко справедливо визначає переваги онлайн-формату: «сьогодні інтернет-журнали мають більше можливостей, ніж друковані. По-перше, необмежена кількість творів. До того ж їх завжди можна почитати, навіть якщо вони публікувались торік або два роки тому. По-друге, автори можуть отримувати коментарі від читачів і самі коментувати, тобто здійснюється комунікація, а це теж важлива сфера культури» [11]. Опе-

Рис. 1. Головна сторінка Інтернет-журналу «СТОС»

ративний зворотній зв'язок, постійний діалог між авторами і читачами підвищують привабливість видання для аудиторії, підтримують інтерес до нього.

Контент журналу «СТОС» оновлюється щомісячно. Автори, твори яких представлені на сайті, не обов'язково є кременчуківцями, вони репрезентують усі частини України, тобто географія є досить широкою. Молодим письменникам імпує можливість швидкого оприлюднення творів, якісне редагування, фаховий фідбек.

Основним рубриками літературно-художнього журналу «СТОС» є «Проза», «Поезія», «Драматургія», «Критика, есе», тобто видання охоплює усі роди літератури, а також містить літературну критику. Ознайомлення з критичними творами редакторки показало, що це не звичайні літературні рецензії, а, скоріш, аматорські емоційні відгуки на твори, однак, це теж відповідає сучасним тенденціям розвитку жанру.

На думку Д. Харамурзи, «сучасна літературна критика виходить за межі традиційних визначень та набуває нових ознак. Наразі, окрім матеріалів, розміщених у літературно-художніх часописах, на телебаченні, радіо чи онлайн-медіа, вона також представлена в блогах, влоггах, подкастах, публікаціях і коментарях у соціальних мережах, читацьких рецензіях та відгуках на сайтах книжкових магазинів. Новітні інформаційні технології дозволяють більшій кількості людей висловлюватися щодо прочитаного. На рівні з професійною критикою виникає критика аматорська» [13, с. 37]. Крім рецензій на твори, запропоновані для опублікування на сайті, Аліса Гаврильченко публікує критичну аналітику: наприклад, у статті «Перекладна VS українська література: чи досить одного Нестайка?» авторка порушує актуальну проблему замалого відсотку української літератури у репертуарі провідних видавництв.

Журнал «СТОС» містить окрему сторінку з корисними порадами авторам-початківцям, де Аліса Гаврильченко ділиться власним письменницьким досвідом. Це налагоджує комунікацію, між редакцією і авторами, сприяє розвиткові письменницької майстерності авторів.

Щороку Інтернет-журнал влаштовує різноманітні конкурси для молодих українських авторів, наприклад, конкурс на кращий фантастичний чи детективний твори.

Робота над власним Інтернет-журналом стала для молодого письменниці потужним стимулом для творчого зростання. «СТОС» є для неї, зокрема, платформою оперативної публікації власних тво-

рів. Завдяки журналу Аліса Гаврильченко стала відомою за межами Кременчука і зараз співпрацює з провідними українськими видавництвами. Так, 2021 р. на замовлення редакторів видавництва «Портал» О. Мамчич та А. Процюк, які шукали авторів для висвітлення складних історичних тем підліткової аудиторії, Аліса Гаврильченко написала пригодницький роман «Почути Асканію-Нову» для дітей середнього і старшого шкільного віку.

Дослідження історії та контенту журналу «СТОС» дозволяє простежити актуальну тенденцію, яка охоплює і сучасний український літературний процес, і медіагалузь. Сутність цієї тенденції полягає в тому, що автори та поціновувачі літератури, які живуть на периферії, завдяки мережі отримали можливість створення власних літературних Інтернет-часописів або літературних порталів, що надає літераторам незалежність від центральних видань. У таких журналах друкуються представники різних регіонів, що сприяє культурному взаємозбагаченню, подоланню традиційної замкненості регіональних літературних шкіл, а також відстані між центром і периферією (адже раніше київські чи харківські автори знаходилися у привілейованому становищі). Тобто видання такого типу, образно кажучи, «зшивають» літературу України. Твори письменників з Черкас і Дрогобича, Одеси і села на Волині, розташовані поряд, формують єдиний літературний простір. Це зовсім не означає, що нівелюється регіональна своєрідність або самобутність різних літературних шкіл – навпаки відбувається плідний обмін ідеями, знахідками у галузі поезики та стилістики.

Висновки. Виникнення Інтернет-журналів літературної тематики зумовлене запитом письменницької спільноти і читацького загалу на доступні джерела інформації про новинки сучасної літератури. Ця «низова» ініціатива є проявом формування в Україні громадянського суспільства, виникнення молоді з активною позицією, яка, не очікуючи схвалення якоюсь умовною письменницькою спільнотою чи іншою організацією, творить нові проекти. При цьому керується вона водночас і власними інтересами (можливість оприлюднити свої твори), і альтруїстичними мотивами (надання можливості публікації іншим письменникам і допомога читачам). Подібні до розглянутого нами літературно-художнього журналу «СТОС» Інтернет-платформи стали поштовхом до запуску потужних інтеграційних процесів в українській літературі.

Список літератури:

1. Глушко М. Мистецькі журнали в сучасній Україні: особливості контенту. *Вісник ЛНАМ. Серія: Культурологія*. 2016. 29. С. 47–57.
2. Капраль І. І. Електронні медіа як складова літературного процесу (на прикладі найпопулярніших сучасних українських літературних сайтів). *Наукові записки Української академії друкарства. Серія: Соціальні комунікації*. 2015. 1. С. 30–36.
3. Конєва Т. Загальні тенденції літературного процесу: теоретичний аспект. *Філологічні науки*. 2020. 32. С. 33–37.
4. Левицька О. С. Літературно-художні часописи в сучасному літературному дискурсі. *Поліграфія і видавнича справа*. 2011. 1(53). С. 33–43.
5. Мітчук О., Харамурза Д. Літературна критика в онлайн-медіа. *InterConf*. 2021. 78. С. 199–208.
6. Нестерович Є. Електронний фронтір як середовище творення сучасного українського літературного процесу. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2014. 60(1). С. 348–354.
7. Перевознюк В. В. Вивчення літератури рідного краю на засадах педагогіки місця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. 80. 2. С. 54–58.
8. Пилипенко А. Контент літературного журналу: принципи моделювання. *Вісник Книжкової палати*. 2012. 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkp/2012_2/st. (дата звернення: 17.11. 2023).
9. Поліщук Я. Реорієнтація в сучасній українській літературі. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2015. 3 (11). URL: file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/REORIENTACIA_V_SUCASNIJ_UKRAINSKIJ_LITERATURI.pdf (дата звернення: 15.11. 2023).
10. Романюк Н., Кравчук С. Структура сайту «Книга фанфіків» як майданчик популяризації жанру фанфікшену. *Молодий вчений*. 2021. 4(92). С. 236–239.
11. СТОС. Літературно-художній журнал. URL: <https://stos.com.ua/> (дата звернення: 18.11. 2023).
12. Харамурза Д. В. Літературно-художні часописи України 1990–2020 рр.: історичний ескіз. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. 31 (70). 2. 4. С. 150–157.
13. Харамурза Д. Літературна критика в площині соціальних комунікацій: поняття, завдання, функції. *Образ*. 2021. 2 (36). С. 30–39.
14. Хміль-Чуприна В. В. Формування читацької компетенції і культури у студентської молоді в проєкті «Книга у віртуальному просторі». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. 4. С. 110–116.
15. García Landa J. A. Linkterature: From Word to Web Or: Literature in the Internet / Internet as Literature / Literature as Internet / Internet in Literature. *SSRN Electronic Journal*. 2006. DOI:10.2139/ssrn.1025231
16. Stankova M. Online Literary Criticism: When Reader Becomes Critic. *European Journal of Media, Art & Photography*. 2021. 9, 1. P. 128–135.

Perevozniuk V. V., Sizova K. S., Khmil-Chupryna V. V. LITERARY INTERNET MAGAZINES AS A FACTOR OF THE UKRAINIAN LITERARY PROCESS INTEGRATION

The article examines the activity of literary Internet magazines and traces their role in the modern literary process. It is noted that this especially applies to those portals that have not yet become the object of scientific research, such as, for example, the literary and artistic magazine «STOS», the activity of which is analyzed in the article. The impact of literary Internet magazines on the integration of the Ukrainian literary process is analyzed, because this issue in the aspect of overcoming the division into regional literary schools in the modern theory of social communications remains open. The specifics of the «STOS» magazine as a new type of Internet media on literary topics have been determined. Conceptual provisions of the modern science of social communications were used for the study of Internet magazines on literary subjects. The research was carried out within the framework of two scientific projects implemented by the Department of Linguistics and Journalism of Mykhailo Ostrohradsky KrNU: «Book in Virtual Space» aimed at popularizing books and developing the reading culture of student youth, and «Expert support of the competition for the Victor Baranov literary prize of the Kremenchuk City Council», dedicated to the study literature of the native land. On the material of the history and content of the «STOS» magazine, a current trend of the modern Ukrainian literary process is traced: authors and connoisseurs of literature living on the periphery have, thanks to the network, the opportunity to create their own literary Internet magazines. It is noted that representatives of different regions are published in the magazine, which contributes to cultural mutual enrichment, overcoming the traditional isolation of regional literary schools. It is proved that such literary editions form a single literary space. The novelty of the research is determined, which consists in the fact that literary Internet magazines have not yet been considered in terms of their role in the integration of the Ukrainian literary process.

Key words: literary Internet magazine, literary and artistic magazine «STOS», modern literary process, integration, popularization of reading, regional literature.